

שלח ג

תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צילם גר".⁶ איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „אל תמרדו" און איז מפרש „ושוב ואתם אל תיראו".

טייטשן מפרשים:⁷ רש"י קומט זאגן אז דער המשך הכתוב „ואתם אל תיראו גר" איז ניט קיין באזונדער זאך, נאר „אל תיראו" איז א תוצאה פון „אל תמרדו", אז אויב „בה" אל תמרדו", וועט זיין — „שוב" — ואתם אל תיראו.⁸

און רש"י'ס הכרח אויף דעם⁹ איז פון דעם שינוי הסדר: ביי „אל תמרדו" שטייט פריער (אין וועמען) — „בה", און ביי „אל תיראו" שטייט דערנאך (פאר וועמען) — „את עם הארץ" (אדער פון דעם וואס עס שטייט „ואתם" און ניט „ואל תיראו").

דערפון איז רש"י מכריח אז „ואתם אל תיראו" איז א המשך און תוצאה פון „אל תמרדו".

דער ביאור איז אבער קשה, ווארום לפי'י האט רש"י געדארפט מעתיק זיין פון פסוק אויך דעם ווארט (פאר דעם) „בה" און אויך די ווייטערדיקע ווער-

א. שוין גערעדט פיל מאל, אז פיר רש"י עה"ת, הגם אז ער קומט מפרש זיין פשוטו של מקרא — ווי רש"י אליין איז מדגיש כמה וכמה פעמים און גלייך אין דער ערשטער סדרה:¹⁰ „ואני לא באתי אלא לפשוטו" —

אנטהאלט ער אבער אויך „ענינים מופלאים"¹¹ פון די אנדערע חלקי התורה, אפילו אויך „רזין דאורייתא", וכידוע¹² דער ווארט פון אלטן רבין, אז „פרש"י אויף חומש איז יינה של תורה".

נאר בכדי צו קענען דערגרונטעווען זיך צו די „ענינים מופלאים" און „יינה של תורה" אין פרש"י, מוז מען פריער דורכלערנען און פארשטיין דעם פירוש הפשוט. ווייל אויך די ענינים מופלאים און יינה של תורה האט רש"י אריינגע-שטעלט אין זיין פירוש לויט „פשוטו של מקרא".

אויך בפרשתנו געפינט מען א פירוש פון רש"י וואס אנטהאלט ענינים מופלאים אין דרך ההלכה (און אויך — יינה של תורה), אבער פריער דארף מען מבאר זיין דעם פירוש הפשוט פון אט דעם פרש"י.

ב. אין המשך הכתובים בפרשתנו וואו עס ווערט דערציילט וואס יהושע און כלב האבן געזאגט אל כל עדת בני ישראל בנוגע דעם אריינגיין אין ארץ ישראל, שטייט אין פסוק¹³ „אך בה' אל

(6) רא"ם. גיא. משכיל לדוד. ועוד.
(7) וחיבת „ואתם אל תיראו" בפרש"י הוא העתקת לשון הכתוב וצ"ל כתובות באותיות כהתיבות שמעתיקן רש"י לפני התחלת פירושו, אלא ש„תיקן" הבחור הזעזער". וכבכמה מקומות בפרש"י שכונת פירושו שכאלו היו התיבות בפירושו כתובות בפנים הכתוב בין התיבות שמעתיק: אל תמרדו ושוב ואתם אל תיראו (ראה לקו"ש ח"א ע' 164 הערה 19, ובכ"מ).

(8) באר יצחק בפרש"י.

(9) משכיל לדוד ובאר יצחק.

(1) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 1.

(2) ג. ה. שם. כד. ובכ"מ (ראה לקו"ש שם).

(3) שליה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(4) היום יום ע' כד.

(5) יד, ט.

„לחם“) ווי דער פירוש פון לחם בכו"כ מקומות¹⁵.

(ד) פארוואס איז רש"י מעתיק פון פסוק אויך דעם וואָרט „כי“, וועלכן ער איז נ"ט מפרש¹⁶ ?

(15) ראה ויצא (לא, נד): ויזבח יעקב זבח גוי לאלל לחם ופרש"י, כל דבר מאכל קרוי לחם. וראה מקץ מג, לב. יתרו יח, יב. ועוד.

(16) לכאורה י"ל שהוכחת רש"י לפרש שוואתם אל תיראו היא תוצאה מ"אל תמרדו": בהפסוקים שלפניו (יג, ל) מסופר מה שאמר כלב, עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה, וקשה: מה מוסיף באמרו „אל תיראו את עם הארץ" על הנאמר לפניו? ולכן מפרש רש"י, שהכוונה ב"אל תמרדו" הנה שוב „אל תיראו אותם כלל, היינו ש"ירשנו אותה" באופן שלא יצטרכו למלחמה כלל (פרש"י דברים א, ח); משאיכ לאחרי חטא המרגלים, הנה אף שטורס ה"עלה נעלה", הרי כיבוש יהושע ה"ע"י מלחמה (יהושע ז, ג ואילך).*

וזהו שממשיך „כי לחמנו הם — נאכלם כלחם", שהוא דבר שנגמר כבר, כמו לחם (ברוב המקומות — שפירוש) שאיז לאפי, כי לא יצטרכו למלחמה וטירחא כלל (וראה משכיל לדוד בפרש"י...).

אבל ביאור זה אינו מספיק, כי: א) הלשון „אל תיראו" אינו מורה שאין צריך למלחמה. וכמוכח מ"ש בשופטים (כ, ג): אתם קרבים היום למלחמה גוי (ואעפ"כ) אל תיראו מפניהם *** (ובדברים שם פירשו רש"י במ"ש „באו ורשו"). ב) גם בנוגע ל"לחמנו הם" קשה: כל מאכל (לא רק לחם) ישנו כמו שהוא לאחר שנגמר וראוי לאכילה [וכמו: נשר לאחר הבישול, וכי"ב], ומהו הדיק „נאכלם כלחם" דוקא? וגם: בפרשה זו גופא (יג, כ ובפרש"י) נאמר „בכורי ענבים — שהענבים מתבשלים כו". וא"כ

טער „ואתם אל תיראו את עם הארץ"¹⁰ (אָדער עכ"פ זיי מרמז זיין מיט „וגו") — וועלכע זיינען מכריח זיין פירוש¹¹.

פון דעם וואָס רש"י בריינגט ניט דעם וואָרט „בה" און ניט די ווייטערדיקע ווערטער פון פסוק¹², איז מובן, אַז זיין הכרח איז, בעיקר עכ"פ (ניט פון לשון הכתוב, נאָר) פון דעם תוכן ענין „אל תמרדו".

ג. דערנאָך שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „כי לחמנו הם" און איז מפרש: „נאכלם כלחם", איז ניט פאָר-שטאנדיק:

(א) וואָס איז דאָ רש"י מחדש? ס'איז מובן בפשטות אַז „לחמנו הם" בנוגע בני אדם מיינט עס ניט אַז די מענטשן זיינען לחם¹³, נאָר ס'איז אַן אויסדרוק אַז מ'וועט זיי מנצח זיין אזוי גרינג ווי עסן לחם.

(ב) לאידר: וויבאלד די כוונה איז אַז זייער כיבוש וועט אָנקומען אזוי לייכט ווי אכילה, איז דאָך קיין חילוק ניט צי כלחם אָדער ווי אַן אָנדער מאכל, האָט דאָך געדאַרפט שטיין בקיצור — „נאכלם" וכי"ב¹⁴ — סתם, וואָס איז דער דיוק „לחמנו", „כלחם" ?

(ג) אדרבא רש"י האָט געדאַרפט מבאר זיין „נאכלם כמאכל" בכלל (ניט דוקא

(10) ועכ"פ התיבות „ואתם אל תיראו" שמוזה כבר נראה השינוי שאינו מקדים הנשוא („את עם הארץ"), כמו — כ"אל תמרדו".

(11) וקושיא זו יש להקשות גם לפי מ"י הרא"ם והגויא בפרש"י.

(12) וכ"ה בדפוס א' וב' דפרש"י, ובכמה כת"י רש"י. ובדפוס שני ובא' מכתי' רש"י מעתיק בפירושו גם: „(ושוב ואתם אל תיראו) את עם הארץ".

(13) להעיר מפרש"י יושב לט, ו.

(14) ראה ת"א ותיב' באו.

(*) וגם בתחילת הכיבוש — ביריחו והוצרכו לתקוע בשופר ולהקרי' ז' הקפות כו' (שם, קאפיטל ו).

(**) אבל מ"ש: שהכוונה לומר כלחם דידן דהיינו המן, צע"ג, דלפ"ז הו"ל לרש"י להדגיש העיקר „נאכלם כלחמנו", ולא „כלחם" סתם.

(***) וגם בכבוש א"י (לאחר חטא המרגלים) אמר (דברים ג, כב) „אל תיראו". אבל ממלחמת עוג שאמר ה' „אל תירא אותי" (חזקת כא, לד) — ל"ק, ובמכש"כ שה"י ירא, והטעם שירא — שמא תעמוד לו זכותו כו' (פרש"י שם, דברים ג, ב).

כחגבים וכן היינו בעיניהם. און יהושע וכלב האבן די טענות ניט מכחיש געווען. שטעלט זיך די קשיא: ווי אזוי האבן יהושע וכלב געמאכט „אל תיראו את עם הארץ“ ניט אנגעבנדיק קיין טעם פארוואס „אל תיראו“?

די קשיא ווערט נאך שטארקער: בשעת „וישכימו בבקר“²⁰ און אידן האבן געזאגט „הננו ועלינו גו“, האט משה רבינו געווארנט „אל תעלו ולא תנגפו וגו' כי העמלקי והכנעני גו“. הייסט עס דאך אז אפילו משה רבינו האט גע- האלטן אז ס'איז דא אן ארט פאר מורא — איז פארוואס האבן יהושע וכלב גע- זאגט „אל תיראו גו“?

אויך דארף מען פארשטיין: מיט די ווערטער „בה' אל תמרדו“ האבן דאך יהושע וכלב געמיינט צו זאגן אז מען זאל מקיים זיין דעם אויבערשטנס ציווי צו גיין קיין ארץ ישראל — האבן זיי לכאורה געדארפט ריידן דירעקט וועגן דעם ענין פרטי — גיין אין ארץ ישראל. וואס איז די תביעה כללית — „בה' אל תמרדו“?

און אט די קושיות באווארנט רש"י מיט זיין פירוש „אל תמרדו ושוב ואתם אל תיראו“. יהושע וכלב האבן געזאגט אז „אל תיראו“ וועט זיין א תוצאה פון „אל תמרדו“: אמת אז „עז העם היושב בארץ“ (און דאס גיט אן ארט צו מורא האבן פאר זיי) פונדעסטוועגן, אויב „אל תמרדו“ (מען וועט טאן וואס דער אוי- בערשטער הייסט) „שוב“ — איז דע- מאלט נישטא קיין שום ארט (אפילו ע"פ טבע) צו מורא האבן (אפילו פאר א שטארקען פאלק)²¹.

ד. לאחר זה שטעלט זיך רש"י אויף „סר צלם“ און איז מפרש „מגינם וחזקים“, כשרים שבהם מתן, איוב שה' מגין עליהם¹⁸. ד"א צלו של המקום סר מעליהם, דארף מען פארשטיין: פאר- וואס נויטיקט זיך רש"י אין צוויי פירור- שים? און וואס איז די מעלה אין יעדערן פון זיי?

ה. דער ביאור אין פרש"י:

רש"י'ס הכרח צו לערנען אז „ואתם אל תיראו“ איז א תוצאה פון „אל תמרדו“, און ניט קיין ענין בפ"ע, איז:

פריער¹⁹ ווערט דערציילט, אז די מרגלים האבן געטענהט „עז העם היושב בארץ“, און „וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות“, ונהי בעינינו

רש"י שצריך לפרש ולבאר הוליל מאכל וכיו"ב, ולא לחמנו, כלחם — שלים — לחם. דוקא. (וע"ד פירושו באמור כא, יז: לחם אלקי — מאכל אלקי).

(17) ה' לשונות „מגינם וחזקים“ יש לפרש שזהו כנגד ה' פרטים שבפרש"י: „כשרים שבהם“ — חזקים, „איוב שה' מגין עליהם“ — „מגינם“. ומה שמתחיל ב„מגינם“, (וכשפארט מפרט תחלה, כשרים שבהם) כי: א) זהו פשוט יותר בפי' תיבת „צלם“ (ראה רא"ם. חזקוני ורמב"ע כאן). ב) „מגינם“ נוגע יותר מ„חזקים“. וראה הערה הבאה.

(18) הכרחו של רש"י לפרש „איוב שה' מגין עליהם“ — דלכאורה: א) מספיק אמרו „כשרים שבהם מתן“, ב) סתירה מני' ובי' מתחיל „כשרים“ ל' רבים, ומפרט „איוב“ — יחיד —

א) עפמש"נ דעדי יציאתם ממצרים „לא שלם עזן האמורי“ (לך טו, טז ובפרש"י) משמע, ע"פ פשט, דעד אז היו כמה „כשרים“ (ל' רבים). ב) „סר צלם“ ולא „אין צל“ וכיו"ב, וכדלעיל (יג, כ) „היש בה עץ אם איין משמע (קצת עץ)“ דעתה, סר צל ומנין ידעו — ומתוך איוב ה' — מפורסם וידעו ממתנתו.

(19) יג, כח ואילך.

(20) יד, מ ואילך.

(21) ולקמן ב„וישכימו בבקר“ אמר משה הטעם „כי אין ה' בקרבכם .. ולא יהי' ה' עמכם“.

• ולהעיר שבפרש"י כפי שהובא ברמב"ן ליתא „איוב שה' מגין עליהם“ ובדפוס ראשון. זהו שאמר „איוב כו"ו“ ובדפוס שני „שה' מגין עליהם בזכות“.

דעריבער זאגט רש"י, "נאכלם כלחם": דער פארגלייך צו לחם (ובדיוק) איז (ניט) בענין הנחיצות וההכרח, נאר באופן האכילה; זיי וועלן כובש זיין א"י ווי אכילת לחם.

אין וואס עס באשטייט די מעלה פון אכילת לחם — דארף רש"י ניט אויס-טייטשן, ווייל דער "בן חמש למקרא" האט עס שוין געלערנט פריער אין פרשת בשלח²³, וואו רש"י זאגט, אז לחם — וואס "שאלו כהוגן" וועט דער אויבערשטער געבן, "דרך חיבה" און "בפנים מאירות". און בשעת מען קומט צום "לחמנו הם", און מ'לערנט אז דאס מיינט "נאכלם כלחם" — פארשטייט מען אז דאס מיינט אז דער אוי-בערשטער וועט געבן צו אידן דעם כיבוש (אכילת) האומות אין אן אופן פון "דרך חיבה" און "פנים מאירות", אזוי ווי ער גיט זיי לחם.

און אין דעם באשטייט אויך דער טעם אויף "אל תיראו" "כי לחמנו הם", כלל וכלל "אל תיראו את עם הארץ" ווייל זיי וועלן געגעבען ווערן דרך חיבה ובפנים מאירות דלמעלה²⁴.

ז. בנוגע די צוויי פירוש פון רש"י אין סר צלם — איז מובן די מעלה פון צווייטן פירוש אויפן ערשטן פון לשון רש"י גופא:

אין צווייטן פירוש זאגט רש"י, "צלו של המקום סר מעליהם", משא"כ בתח-לת הדבור, ביים מעתיק זיין די ווער-טער פון פסוק (וואס דאס איז שייך בשווה צו ביידע פירושים), איז ער מעתיק נאר די ווערטער "סר צלם"²⁵,

און דערפאר האבן יהושע וכלב גע-זאגט "בה' אל תמרדו" (און ניט דירעקט — מען זאל גיין קיין ארץ ישראל) ווייל "בה' אל תמרדו" איז מבטל די טענה "כי עז העם" און איז דער טעם פארוואס "אל תיראו" — וואס בדרך ממילא וועט מען גיין אין א"י.

ו. עפ"ז איז מובן וואס בהמשך לזה, איז רש"י מפרש "כי לחמנו הם", "נאכלם כלחם": דא קען מען (במילא) — דארף מען) טייטשען "לחמנו" בפשטות — לחם.

אבער לולי פרש"י, וואלט מען גע-טייטשט "לחמנו הם", לחמנו — אין דעם ענין אז די כניסה לארץ ישראל — און דער כיבוש פון דעם עם שבה — איז מוכרח פונקט ווי לחם²².

און דערמיט וואלט געווען פארשטאנדיק דער פארגלייך צו "לחם" דוקא און אויך דער נתינת טעם "כי לחמנו הם": "אל תיראו את עם הארץ" ווייל "לחמנו הם", זייער כיבוש (וכניסה לארץ ישראל) איז מוכרח אזוי ווי לחם, ובמילא איז מוכרח אז "אל תיראו גו'".

וויבאלד אבער אז רש"י איז מפרש אז "ואתם אל תיראו" איז דערפאר וואס "אל תמרדו", מצד דעם וואס מ'גייט מיט'ן כח פון אויבערשטן — קען מען דאך שוין ניט זאגן אז דער טעם אויף "אל תיראו" איז דאס וואס "לחמנו הם", וואס זיי זיינען נויטיג ווי לחם.

אויך, לפ"ז וואלט געווען שווער: אט זיינען דאך די אידן אויסגעקומען נאכ-דעם ניין און דרייסיג יאר ניט אין ארץ ישראל?

(23) טז, ז"ח.

(24) ולהעיר מתניא ספכ"ט, בנדר"ד.

(25) בדפוס א' ובכמה כת"י הובא גם "מעליהם".

(22) להעיר מפרש"י (בשלח טז, ח): לחם שאלו כהוגן.

עם הארץ" — איז דאך דא נוגע (ניט וואס עס טוט זיך מיט "צלם", נאר) וואס עס טוט זיך מיט "עם הארץ" ²⁶. און דערפאר האבן זיי געזאגט "סר צלם מעליהם", אז ס'איז ניטא וואס צו מורא האבן פאר זיי, ווייל פון זיי האט זיך שוין אפגעטאן זייער "צל" (כאטש בנוגע "צלם" איז ניט בלויז "סר" נאר "מתו").

נאר היות אז דאס איז א דוחק — ברענגט רש"י אויך א צווייטן פירוש.

אבער, כנ"ל, אויך דער פירוש, "מגינים וחזקים כו" האט אן ארט. ואדרבה: אין פשטות הכתובים איז דער פירוש מסתבר יותר. ווארום וויבאלד אז די פסוקים רעדן וועגן די אומות, איז מסתבר אז מיט'ן ווארט "צלם" מיינט מען זייער "צל", כשרים שבהם (ניט "צלו של המקום" — ובפרט אז דא-מאלסט איז גלאטער אז עס זאל שטיין "סר הצל"). און דערפאר איז דער פירוש "מגינים וחזקים כו" דער פירוש הראשון והעיקרי ²⁷.

ח. פון די ענינים מופלאים אין פרש"י: די צוויי פירושי רש"י זיינען תלוי אין דער פלוגתא פון רמב"ם וראב"ד:

דער רמב"ם ²⁸ פסק'נט "שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא .. אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתו נבילה. וקרוב בעיני שאף זה מדברי סופרים, שהרי טומאת עז' וטומאת תקרובתה מדבריהם". דער ראב"ד איז משיג אויפן רמב"ם און זאגט: "עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין

ניט דעם ווארט "מעליהם". והביאור בזה:

דער לשון "סר" — ובפרט "סר מעליהם" — מיינט, אז די זאך איז אוועקגעגאנגען פון וואו זי איז געווען פריער (מעליהם) און זי געפינט זיך איצט איז א צווייטן ארט (זי איז דא במציאות אויך שפעטער).

אבער לויטן ערשטן פירוש, כשרים שבהם מתו" — קומט אויס, אז דער "צל" איז איצטער לגמרי ניטא, פאסט דא ניט דער לשון "סר", און מכש"כ ניט די הדגשה "סר מעליהם". דעריבער לערנט רש"י א צווייטן פירוש, אז "צלם" מיינט "צלו של המקום", לויט דעם פירוש איז גלאטיק דער לשון "סר" און בפרט "סר מעליהם": "צלו של המקום" איז אלעמאל דא — ס'איז דאך "הנני ²⁵ מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם ואת כל נפש החי' גוי", "ורחמי על כל מעשיו" ²⁶. ס'איז אבער "סר מעליהם", אויף זיי איז דאס ניטא.

אבער אויך לויט דעם ערשטן פירוש קען מען מפרש זיין (עכ"פ בדוחק) דעם לשון "סר מעליהם" (אעפ"י אז לפי פירוש זה איז "צלם" מער ניטא במציאות), וואס דערפאר בריינגט עס רש"י (ויתרה מזה — אלס ערשטער פירוש, כדלקמן):

יהושע וכלב מיט זייער זאגן "סר צלם" (כשרים שבהם מתו) זיינען דאך ניט אויסן געווען צו ריידן וועגן "צלם" (וועגן די כשרים שבהם), נאר וועגן דעם "עם הארץ" (אויף וועמען "צלם" איז מגין) אז וויבאלד ס'איז ניטא ווער ס'זאל מגין זיין אויף זיי — אל תיראו את

²⁶ ועד'י יש לתרץ הקושי' שכ' הגוי'א לפי פירוש הראשון.

²⁷ וראה משכיל לדוד בפרש"י.

²⁸ הלכות אבות הטומאה פ"ב ה"י.

²⁵ נח ט, ט"י.

²⁶ תהלים קמה, ט.

[פארוואס זאגט אבער דער ראב"ד
"אין מטמאין ואין מיטמאין", דלכאורה,
לפי הביאור פון ראגאטשאווער איז דאך
דא נוגע וואס זיי זיינען העדר, ולמאי
נפ"מ וואס דאס איז אין דעם ענין פון
טומאה דוקא "אין מטמאין וכו'?" קען
מען זאגן:

לכולי עלמא — אויך לדעת הראב"ד
— זיינען דא כ"כ ענינים אין הלכה
וואס בנוגע זיי זיינען עכרים בגדר
"מציאות". אזוי ווי ע"ז פון א גוי, וואס
איז אסור בהנאה אויך צו אידן³¹, ועוד.
דעריבער קען דער ראב"ד נישט זאגן
סתם אז "עכרים הם כבהמות" אלעמאל;
דעריבער איז ער מוסיף ומבאר "אין
מטמאין ואין מיטמאין", אז בשייכות צו
טומאה זיינען זיי כבהמות³², בגדר
העדר (אסוף רוח בחפניו), און במילא
קענען זיי דאך נישט מאכן די בהמה
ששחטו זי זאל טמא זיין במשא].

דער מחלוקת פון רמב"ם און ראב"ד
צי עכרים זיינען בגדר "מציאות" אדער
גדר "העדר", בריינגט א לשיטתיהו צי
ביי עכרים איז שייך "גדר השגחה
פרטית": לדעת הרמב"ם אז זיי זיינען
בגדר "מציאות" איז "גם הם הוה גדר
השגח"פ", ולדעת הראב"ד אז זיי זיינען
בגדר "העדר" איז ביי זיי נישט "גדר
השגח"פ"³³.

י"ד הל' שחיטה ס"ב סק"ב, ראה ביאור הר"פ
פערלא לרס"ג ל"ת יא בתחלתו.
ועפ"ז מובן ביאור הצפ"ע במחלוקת הרמב"ם
והראב"ד גם בפשוטו.

(31) ובמשנה ע"ז (נא, ב): ע"א של עכרים אסורה
מיד כו'.

(32) אבל להעיר מל' הרמב"ם (הל' טו"מ פ"א
ה"ג): עכרים שנגע במת... הרי הוא כמי שלא נגע
הא למה זה דומה לבהמה שנגעה כו'.

(33) ואף שגם לשיטת הראב"ד הם בגדר
"מציאות" בנוגע לכריס דינים — י"ל בדאי"פ דהענין
דהשגחה פרטית נוגע אם הם בגדר מציאות לענין

עם הדומה לחמור הן גוים כמר מדלי
ואת כולם ישא רוח והחושב אותם
לכלום אסוף רוח בחפניו".

פרעגט דער כס"מ אויפן ראב"ד: וואס
איז דא נוגע אז עכרים "אין מטמאין ואין
מיטמאין" — דא רעדט מען דאך נישט
וועגן די עכרים (צי זיי זיינען מטמאין
אדער נישט), נאר וועגן זייער שחיטה?

איז מבאר דער ראגאטשאווער²⁹ די
השגת הראב"ד: ווען איז שייך אז די
שחיטה זאל מקלקל זיין און מאכן פאר
נבילה — דוקא אויב דער שוחט איז א
מציאות (ע"פ הלכה): אויב אבער ער איז
בגדר "העדר" — איז נישט שייך ער זאל
קאליע מאכן. און דאס זאגט דער
ראב"ד: וויבאלד אז "עכרים הם כבהמות
ואין מטמאין ואין מיטמאין", זיי זיינען
"רוח", "העדר" — איז נישט שייך צו זאגן
אז זייער שחיטה זאל מקלקל זיין און
מאכן פאר נבילה (און דעריבער לערנט
דער ראב"ד, אז שחיטת עכרים נבילה
איז (עס נישט ווייל דער עכרים איז
מקלקל, נאר) מצד דעם וואס שחיטת
עכרים איז נישט קיין שחיטה, ובמילא איז
עס נבילה, כבהמה שמתה מאל"י³⁰).

(29) צפ"ע עה"ת הפטרה פ' בהר, ובהובא
במפ"צ פ"י ס"ח. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 139
ואילך.

(30) וע"ד דעת התוס' (חולין ג, ב, ד"ה קסבר)
והרא"ש (שם ס"ה ה') דלמדין מובחת ואכלת (ראה
י"ב, כא) אותו שהוא בר זביחה אכול מובחו, לאפוקי
עכרים, כיון דלאו בתורת שחיטה כששחטה היא לי
כמתה מאל"י (ר"ן שם). ובחוספתא (ריש חולין)
שהובא בכס"מ שם דכיל, לא שובח עכרים ולא
שובח הקוף ולא שזבחה מאל"י.

משא"כ לדעת הרמב"ם דלמד ממי"ש (תשא לד,
טו). וקרא לך ואכלת מובחו מאחר שהזהיר... אתה
למד שזבחו אסור כו' (הל' שחיטה פ"ד ה"א), הרי
נמצא שבעצם בר זביחה הוא * (גם לפי ג"ה הש"ך

*) וראה כ"מ כאן, טושו"ע י"ד ר"ס ב, ובנר"כ
שם.

י'ר'ד. קלערער וועט דאס זיין פאר-
שטאנדיק ע"פ פנימיות הענינים:

דער פירוש פון „צלו של המקום" איז,
אז די פעולות האדם טוען אויף א ענין
למעלה בדוגמת (ובצורך) הפעולה. וע"ד
פירוש הבעש"ט³⁶ עה"פ³⁷ ה' צלך, אז
לויט די ענינים וואס א איד טוט למטה,
טוען זיך אויף דוגמתם ענינים למעלה
— כמשל צל האדם, וואס לפי אופן
התנועות פון דעם מענטשן טוט זיך
דוגמתם ממש בהצל. מעין זה איז אויך
„צלו של המקום" בנוגע אוה"ע: עס איז
דאך אינו מקפח שכר כל ברי'³⁸ איז זיי-
ערע פעולות טוען אויף כביכול א
המשכת צל — א ענין מלמעלה איז
נמשך למטה צו זיי³⁹. ד.ה. אז בשעת זיי
טוען א פעולה טובה (זיי זיינען מקיים די
ז' מצות ב"נ וכי"ב) — גיט מען זיי
שכר; און ווען זיי זיינען עובר עבירה —
ווערט נמשך מלמעלה א צל, א ענין
דוגמת פעולתם (היוק), אן עונש.

ט. וי"ל אז די צוויי פירושים אין
רש"י — צי „צלם" מיינט „מגינם
וחזקים", אָדער „צלו של המקום" —
זיינען תלוי אין דעות הרמב"ם והראב"ד:

לויטן ערשטן פירוש זיינען ב"נ בגדר
העדר, כשיטת הראב"ד, און דעריבער
קען מען ניט מפרש זיין אז „צלם" גייט
אויף „צלו של המקום" וואס איז געווען
פריער „צלם" און איצט „סר מעליהם",
ווייל דאס באווייזט אז זיי זיינען א
מציאות אמיתית, והרא"י — „צלו של
המקום" איז שייך און אפגעמאסטן לויט
זייער מציאות (בדוגמת הצל כפשוטו
וואס ווערט פון דעם אדם), און זיי
זיינען דאך „העדר": און (ווי דער רא"י
גאטשאַווער איז מבאר) לפי"ז איז בא זיי
ניטאָ „גדר השגח"פ", און במילא מוז
מען מפרש זיין אז דאס מיינט „מגינם
וחזקים כשרים שבהם מתו כו", אָבער
ניט „צלו של המקום (סר מעליהם)".

משא"כ לויטן צווייטן פירוש זיינען
ב"נ בגדר „מציאות", כשיטת הרמב"ם,
און זיי זיינען בגדר השגח"פ, ובמילא איז
שייך זאָגן אז „צלו של המקום (איז
מתייחס) עליהם"³⁴, ס'איז שייך צו זייער
מציאות כנ"ל³⁵.

בהמובא בקונטרס השגח"פ (לקריש כרך ח' ע' 278
הערה ב). לקמן הערות 50, 53. והביאור בפנים
בשתי הדיעות הוא (לשיטה זו) באופן גילוי ההשגחה
עליהם, ושייכותה וייחודה עמהם.

ועפ"ז מובנת השייכות לטומאה וטהרה לאחר מ"ת
דוקא [אף שגם לפני מ"ת צ"ל שהי' השגחה פרטית,
וגם לפי דעת חכמי ישראל שלפני הבעש"ט (ראה
מ"נ שם. רמב"ן ובחיי וירא ית, יט), כי החידוש
דמ"ת (בעיקרו) הי' בייחוד אלקות (והשגחתו) עם
העולם והנבראים. ראה לעיל הערה 33. ואכ"מ.
(36) קדושת לוי פ' בשלח ד"ה או יבואר אז ישיר
(מב, סעיף ואל"ך). ד"ה והנה ידוע (מג, ג). פ' נשא
(ושם): שהי' מוכיח את העולם בזה הפסוק. קדושה
שני' קרוב לסופה (ט, סעיף ואל"ך).
(37) תהלים קכא, ה.

(38) פסחים ק"ה, א. וש"נ.

(39) משא"כ בני' שעבודתם היא צורך גבוה
ונעשה שותף להקב"ה במע"ב וכו'. ואירבא: דע מה
למעלה — ממך (לקרא להה"מ סקצ"ח. אור תורה
קיב, ב. ובכ"מ).

טומאה וטהרה — מפני שענין הטומאה וטהרה
נתחדש במ"ת בייחוד עם ביטול הגזירה דעליונים לא
יידו כו' (שמורר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו) שאז
השגחת העליון (אשר חד הוא עם העליון —
כמבואר בתנאי (שעה"יה"א פ"ז (פג), א ואל"ך). וראה
תנאי פמ"ח) — תוכל לרדת למטה. וראה לקמן
הערה 35.

(34) ומכיון שסר מעליהם, נמשל כבהמות נדמו
ומפני זה הי' קל להרגם' (מ"נ ח"ג פ"ח. וראה
מפרשים שם).

(35) ביאור הנ"ל (וכן דלקמן בפנימיות הענינים)
יתכן גם לפי שיטת הבעש"ט בהשגחה שיש השגחה
פרטית על כל פרט דדחז"מ (ראה בהמובא בהוספות
לכתר שם טוב סי' קט ואל"ך), כי לכ"ע (גם לשיטת
הבעש"ט) ישנם דרגות ואופנים בהשגח"פ (ראה

וויבאלד אז דער תכלית בריאת כל העולם איז בשביל ישראל, איז מוכרח אז אויך די מצות שנצטוו ב"נ איז (דאס נישט ווי די מצות שנצטוו ישראל וואס דער תכלית איז דער עצם קיום המצות, נאָר ס'איז) אן ענין טפל⁴³, בשביל ישראל. און ווי שוין גערעט אַמאָל באַרוכה⁴⁴, אז זייערע מצות זיינען בשביל ישוב העולם, כדי אידן זאלן קענען מאַכן פון דער וועלט אַ דירה פאַר דעם אויבערשטן דורך (אידו'ס) קיום התורה והמצות.

און דעריבער איז אויך דער שכר ועונש אויף די ז' מצות אַ מסובב (טבעי, און למטה) וואָס קומט בדרך ממילא פון זייער תכלית.

ועפ"ז איז אויך מובן וואָס ביי ב"נ איז בכלל נישטאָ קיין חילוק אין עונשים, זייער עונש איז בכלל שוה בכל חטא — מיתה⁴⁵. נישט ווי ביי אַ צל, וואָס דער צל ווערט נשתנה לפי אופן פעולת האדם.

יא. און אין דעם באַשטייט דער חילוק (בפנימיות הענינים וגם ע"ד ההלכה) צווישן די ביידע פירושין אין רש"י:

דער ערשטער פירוש איז כשיטת הראב"ד, אז ב"נ זיינען בגדר „העדר“, און דער שכר ועונש ביי זיי איז אן ענין הבא כתוצאה בדרך ממילא, כנ"ל. און דעריבער לערנט ער אז דער פירוש פון צלם איז נישט „צלו של המקום“ נאָר „מגינם וחזקים“ — שלהם. דורך די

דאָס איז שייך דוקא לדעת הרמב"ם אז אוה"ע זיינען בגדר „מציאות“, דאָן איז שייך זאָגן המשכה מלמעלה באופן דצל (ציור פרט), בהתאם צו דעם וואָס „גם הם הוה גדר השגחה פרטית“. משא"כ לדעת הראב"ד אז זיי זיינען בגדר „העדר“ — איז נישט שייך צו זאָגן אז זייערע אַ פעולה זאל ממשיך זיין אן ענין דוגמתו מלמעלה, בהתאם לשיטתו⁴⁶. אז זיי זיינען נישט „בגדר השגחה פרטית“.

לפי שיטת הראב"ד איז דער שכר ועונש ביי אוה"ע אַ תוצאה וואָס קומט בדרך ממילא (ובדרך טפל) פון תכלית בריאתם, וואָס זיי זיינען באַשאַפן גע- וואָרן בשביל ישראל.

ע"ד ווי מ'געפינט שכר ועונש ביי בע"ח, וואָס די תורה זאָגט⁴⁷, ואת הבהמה תהרגו, כאַטש ביי בהמה איז נישט שייך קיין חטא — „בהמה מה חטאה“⁴⁸, נאָר „מפני שבאה לאדם תקלה על ידה“. איז דאָך דאָס נישט בגדר עונש, נאָר היות ווי דער תכלית פון בריאת הבהמה איז צוליב משמש זיין דעם אדם, איז בשעת די בהמה איז נישט משמש דעם מענטשן נאָר זי בריינגט אים נאָך אַ תקלה, איז נישטאָ קיין אַרט פאַר איר מציאות, ואת הבהמה תהרגו⁴⁹.

און ע"ז איז דער שכר ועונש ביי אוה"ע:

(40) קדושים כ, טו.

(41) פרש"י שם. ולהעיר מפרש"י בראשית ו, ז.

נח ו, יב.

(42) וכ"ה בנוגע להשכר ב, התועלת והתיקון שמגיע להסוס ממה שהוא מרכבה לאדם. ד, עיקר המכוון בבריאת הסוס ע"מ אינו בשביל התועלת המגיע לו כ"א זהו דרך טפל כדי שלא לקפח שכר כל בר' אלא המכוון בבריאתו הוא בשביל טובת האדם' (לקוטי תורה ראה כח, ד). וראה לקו"ש שם ע' 282.

(43) ולהעיר מההמשך בצפ"ע (עה"ת — בהפטרות לפ' ואתחנן) (לדעת הראב"ד). אך באמת .. דגם זה הוה בגדר השגחה אף דבר הכרחי (וראה בהנסמן שם). ולהעיר מדעת הרמב"ם (מ"ג ח"א פ"ב) דמציאות הכרחי הוא בלא כוונה. ראה בצפ"ע ל"ש. ושי"נ. וראה לקו"ש שם ע' 278 ואילך. ושי"נ.

(44) ראה לקו"ש ח"ה ע' 159 ואילך. ושי"נ.

(45) ראה סנהדרין נז, א. ובלקו"ש שם הערה 61.

נאכלם כלחם", אז דער אויבערשטער וועט זיי געבן צו אידן בדרך חיבה ופנים מאירות) — איז דאס אלץ מבאר דעם מצב ווי אידן דארפן זיין —

וואס איז אָבער נוגע צו מודיע זיין וואָס עס טוט זיך מיט דעם עס הארץ, אז „סר צלם מעליהם“?

בסגנון אחר קצת: „אם חפץ בנו הוי' גו' ונתנה לנו גו'“ און „בה' אל תמרדו גו'“ איז וואָס איז נוגע אידן צו וויסן וואָס עס טוט זיך מיט „צלם“?

(ב) וויבאלד אז „נאכלם“ — איז מעצמו מובן אז עס איז ניטאָ קיין מגן ותוקף, איז מאי קמל „סר צלם“?

(ג) פאָרוואָס האָבן זיי נאָכאַמאַל איבערגעזאָגט „אל תיראום“?

(ד) יתרה מזו: ערשט זאָגט ער אז עס איז גענוג אז „אל תמרדו“ וועט כמילא („ושוב“) זיין „אל תיראו“ — דאָ איז ער מוסיף אַ טעם „וה' אתנו“.

איז דער ביאור אין דעם: בכיבוש עס הארץ איז געווען דריי סוגים⁴⁹: מתיים, וגרשתמו גלייך (בטל לגמרי), אגרשנו נאָכדעם אז „תפרה“ (און אינצווישן זיינען זיי געווען עבדים וכו' — „לחמנו“)

ובהמשך להנ"ל:

אפילו לויטן צווייטן פירוש פון רש"י אז ביי אוה"ע איז דאָ „צלו של המקום“, כשיטת הרמב"ם אז „יש בהם גדר השגח"פ“, איז דאָך אָבער מובן בפשטות, אז דאָס איז כלל וכלל ניט ווי די השגח"פ אויף אידן⁵⁰ [וכנ"ל אז די מצות פון אידן איז די כוונה אין זיי אַליין].

„כשרים שבהם“ ווערט אין זיי אַ חוּזק — דאָס איז אָבער ניט קיין ענין וואָס זיי טוען אויף למעלה.

משא"כ דער צווייטער פירוש פון רש"י איז כשיטת הרמב"ם, אז זיי זיינען בגדר „מציאות“ ויש בהם „גדר השגחה פרטית“.

און כאָטש אז אויך לדעת הרמב"ם איז די מציאות פון ב"נ (און אזוי אויך ז' מצות שלהם) בשביל ישראל, וויבאלד אָבער מ'האָט זיי מצוה⁴⁶ געווען אויף די מצות, ובפרט אז די ז' מצות „צויה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו“⁴⁷, דאָרף מען זאָגן אז דורך זייער מקיים זיין דעם ציווי פון אויבערשטן, פועל'ן זיי דוגמתו המשכה מלמעלה. ובמילא איז ביי זיי שייך צו זאָגן אז „צלו של המקום“, ווערט נמשך עליהם באופן פון אַ צל (ציור פרטי), ביז ער ווערט אָנגערופן „צלם“.

יב. עפ"י וועט מען נאָך בעטער פארשטיין די הסכרת התמי' אין המשך הכתובים ופרש"י:

(א) צוליב וואָס האָבן יהושע וכלב מוסיף געווען „סר צלם מעליהם“?

זייער זאָגן לפנ"ז⁴⁸ „אם חפץ בנו גו'“ איז מוכרח. אויך „אל תמרדו גו' אל תיראו גו'“, האָט רש"י מפרש געווען אז „בה' אל תמרדו“ און דעמאָלט „ושוב ואתם אל תיראו“, כנ"ל, אז מען גייט בכחו של הקב"ה, איז כלל ניט שייך (אויך עפ"י טבע) צו מורא האָבן פאַר דעם „עם הארץ“ (און) „כי לחמנו הם —

(46) ראה שרית צפתי' (דווינסק ח"א סי' לה, לו) בפירוש דברי רש"י (גטין ט, רע"ב): דכיון דחזינו דהם מצווים על דינים הנה בגדר מציאות לא בגדר העדר.

(47) רמב"ם ספ"ח מהל' מלכים.

(48) פסוק ח'.

(49) משפטים (כג, כג"ל. ובפרש"י).

(50) להעיר ממש הרמב"ם (מרנ' ח"ג פ"ח. פנ"א (קרבן לסוף)) ד.ההשגחה היא נמשכת אחר השכל

זיך מתייחד מיט אונז⁵⁴, איז ממילא מובן אז דאס בריינגט ניט נאָר „אל תיראו את עם הארץ“ נאָר אויך „אל תיראום“ סתם — ניט נאָר אז זיי ווערן אויס „עם הארץ“ וואָרום „ונתנה לנו“, זיי זיינען (נאָר) אַ מציאות פון „לחמנו“ — נאָר זיי וועלן ווערן אויס מציאות לגמרי, ווייל „סר צלם מעליהם“.

ווייל אז דאס זיינען אויך די אנדערע דריי סוגים⁵⁵: לא תח' כל נשמה, עשו שלום און געווען למס ועבדוך, גרגשי פינה לאפריקי,

און סו"ס, איז ער דערנאָך⁵⁶ געקו-מען (בטענה וכו') און אידן האָבן באַקו-מען „שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהם כשהן נטועות“.

(משיחת ש"פ שלח תש"ל, תשל"ה)

און דאָס האָבן יהושע וכלב מדגיש געווען: מתחלה האָבן זיי אָפגעשלאָגן די טענה אז „עז העם גוי“, זיי האָבן געזאָגט „בה' אל תמרדו — ושוב ואתם אל תיראו את עם הארץ“, ס'איז ניטאָ וואָס צו מורא האָבן פאַר עם הארץ, אין וועלכן מצב דער עם זאל ניט זיין.

דערנאָך האָבן זיי מוסיף געווען: נאָך-מער⁵⁷, „סר צלם מעליהם“ (לא מיבעי לויטן ערשטן פירוש אין רש"י אז סר „מגינם וחזקים“, נאָר אויך לויטן פירוש) „צלו של המקום סר מעליהם“ — און נאָך-מער ווי דאָס, „וה' (איז) (נאָר)) אתנו“ — היפך בתכלית פון „סר צלם“: ניט נאָר אז ביי אידן פעלט ניט ח"ו צלו של המקום, נאָר „וה' אתנו“, ד.ה. ביי אודה'ע, איז די השגחה פון אויבערשטן (אויך ווען זי איז דאָ) בבחי' „צל" ומקיף אויף זיי⁵⁸; אָבער ביי אידן איז דער אוי-בערשטער ניט נאָר בבחי' מקיף, נאָר אויך „אתנו“⁵⁹ ער מיט זיין השגחה איז

.. והסכלים הממרים .. ענינם נבזה .. נמשל כבהמות נדמרי'. אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 181 בדעת הרמב"ם — דעיקר השגחה פנימית הוא בישראל דאתם קרויין אדם. לקרד ח"א פד, סע"א. וראה הערה 53. ובארוכה לקמן ע' 198 ואילך.

(51) להעיר מבחי' כאן.

(52) ראה דרמ"צ קפא, א. ובכ"מ.

(53) כי ההשגחה (פרטית) שעל אודה'ע הוא ע"י הע' שרים ולבושי הטבע, ולכן מה שמתלבש בהם הוא ע"י הניצוץ שנמצא בקליפה — שהוא כמו רע

ע"י חתיכה נעשה נבילה (ד"ה פדה בשלום העת"ר. וראה ד"ה נ"ח עת"ר). וההשגחה מאלקות הוא בבחי' מקיף עליהם. משא"כ בישראל שההשגחה (פרטית) פנימית — המתלבש בהם — הוא משם 'ה' (וה' אתנו) עצמו (ואינו מתלבש בלבושי הטבע) — ראה בכ"ז ד"ח יג, ב. ד"ה צהר תרע"ג (בהמשך תרע"ב). המשך ר"ה תרס"ג ד"ה והנה נתיל. וראה דרמ"צ שם.

(54) ועפ"ז יובן מה ש'וה' אתנו' הוא תלוי ב'אם חפץ בנו ה' .. ובה' אל תמרדו' כי ההשגחה (גלויה) פנימית בישראל הוא דוקא כשעושיין רצונו כו', ד"ח שם. וראה לקמן שם.

(55) ראה ירוש' שביעית רפ"ו (ויקרא ספ"ז) — הובא בתודיה' כיון (גטין מו, א). רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ה ובב"כ שם. וראה רש"י שופטים כ, י"א ובב"כ שם.

(56) סנה' צא, א.

(*) ולהעיר מדיה' חביב האדם תש"ב: אתם קרויין אדם דנפש השכלית שבישראל הוא באופן אחר לגמרי מנפש השכלית שבכללות מין האנושי, שנרגש בה הפלאה רוחנית.

שלח ז

— דער ענין הרצון ובחירה — „הוא בחי' חסד“; „אתכני בהו“ איז גבורה, ווי שם אלקים איז בגימטריא „כנוי“⁷; און „אתפאר בהו“ איז בחי' תפארת].

און דערמיט איז מובן פארוואס עס פאסט דא נישט צו ברענגען די מעלה וואס אידן „נקראו בנים למקום“ וכיו"ב, ווייל די מעלה דריקט אויס ווי אידן זיי גען אינגאנצן העכער פון דער בריאה, ובלשון חז"ל⁸ „מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר“: משא"כ דא אין זהר איז נוגע ווי אידן זיינען אין וועלט די מטרה ותכלית הבריאה (עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישאל) און דער קיום העולם — דערפאר רעדט דער זהר וועגן אידן ווי זיי זיינען בחי' „לב“ פון דער וועלט⁹, כנ"ל.

ב. מען דארף אבער פארשטיין:

א) וואס איז די שייכות פון דעם תוכן המאמר, וועגן די דריי מעלות הנ"ל פון אידן, צום פסוק אויף וועלכן דער זהר שטעלט זיך — „ועתה יגדל נא כח אדני“¹⁰?

(7) תקו"ז בהקדמה (טו, סע"א). תכ"כ בתחלתו. תכ"ז (ע"א, ב).
(8) ב"ר פ"א, ד.

(9) ולהעיר, שגם בנוגע לקדמ'ק נקט בזהר כאן (ע"ב) ד.תמן הוא לבא — ולא חב"ד (ראה תניא פנ"ב, וכ"ה בעיח שער כסה"כ. ובכ"מ) — כי בזהר כאן איירי כמו שאלקות נמשך בעולם (ראה הערות וציונים לקונטרס ומעין ע' 74 ובהנסמן שם).

(10) בבאיאהו' להציצ' (ע' קנד) מבאר השייכות לכאן דהא דקביה אתרעי בהו — כי זוהי הקדמה, להבין איך יכול מרע"ה להמשיך הרצון העליון שהוא א"א להיות סליחה מאחר ששרש הנשמות מ"א, לכך מפרש דקביה אתרעי בהו פ"ה שהוא ענין ישראל עלו במחשבה לכן ... יכולים להמשיך באתעדלית מלמעלה מעלה כ"ו. וראה לקמן הערה 27.

א. אויפן פסוק¹, „ועתה יגדל נא כח אדני“ שטייט אין זהר²: „ר' אחא ור' יוסי אמרי זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא, דקב"ה אתרעי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו, דהא עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישאל כו' וישאל כו' אינון קיומא דילי' (פון „האי עלמא“) וקיומא דכל שאר עמין“.

דער טעם פארוואס דער זהר ברענגט דא דריי מעלות אויף אידן, און דוקא די דריי — אז דעם אויבערשטן רצון (ובחירה) איז אין זיי, זיין כינוי איז דער שם ישראל³ און ער איז זיך מתפאר מיט זיי — און נישט מיט אנדערע — און לכאורה העכערע — מעלות פון אידן, ווי לדוגמא: „נקראו בנים למקום“ —

איז דער טאטע מבאר אין זיינע הערות אויף זהר⁴, אז דאס איז בהתאם צו דעם וואס עס רעדט זיך ווייטער אין זהר, אז אידן זיינען דער „לב של כל העולם“⁵ [און ווי דער המשר פון דעם מאמר הזהר גופא, אז אידן זיינען „קיומא דילי“]; און דערפאר רעכנט ער די דריי מעלות וואס זיינען כנגד די ג' קוין שבמדות — חסד גבורה און תפארת — וואס „משכן המדות הוא לבב“

[ווי ער איז מבאר, אז „אתרעי בהו“

- (1) פרשתנו יד, יז.
- (2) פרשתנו קס"א, א.
- (3) ראה לקוטי לוי"צ לזהר שם.
- (4) אבות פ"ג מ"ד. ולהעיר, שברוב השנים — כולל שנה זו (תשל"ט) — לומדים פרק זה (לה"ש נוהגין) שאומרים אבות, כל שבתות הקיץ — אדה"ז בסדורו) בשבת פ' שלח.
- (5) שם.
- (6) ל' אאמיר בלקוטי לוי"צ שם.